

მარიამ პრიტვიცის უცნობი წერილები მაქარაშვილების ოჯახისადმი

გიორგი სოსიაშვილი

გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
giorgisosiashvili@gmail.com

დამოუკიდებელი საქართველოს პირველი რესპუბლიკის ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის მინისტრის, გიორგი ჟურულის ოჯახთან ახლო ურთიერთობა აკავშირებდა „ვეფხისტყაოსნის“ გერმანულ ენაზე მთარგნელს მარიამ პრიტვიცს (ქალიშვილობის გვარი ჰუბერი), რომელიც გიორგი ჟურულის დასთან – ნინო ჟურულთან მეგობრობდა. მარიამი დაიბადა 1876 წლის 2 ივლისს ბესარაბიის გუბერნიაში, ქ. კიშინიოვში. დაამთავრა ქ. ოდესის წმ. მარიამის სახელობის ქალთა საზოგადო გიმნაზიის 8 კლასი. შემდეგ სწავლობდა ქ. დრეზდენის ქალთა პირველ ლიცეუმში მათემატიკურ-გეოგრაფიული განხრით. მ. პრიტვიცმა ფართო ჰუმანიტარულ-ტექნიკური განათლება მიიღო, რაშიც ხელი შეუწყო უცხო ენების ათვისების თანდაყოლილმა ნიჭმა. იგი რამდენიმე ენას ფლობდა, მათ შორის: ფრანგულს, იტალიურს, რუმინულს, ლათინურს, პოლონურს, რუსულს, გერმანულს, ინგლისურს. სამეცნიერო მოღვაწეობა მ. პრიტვიცმა 1918 წელს დაიწყო, ხოლო ლიტერატურულ საქმიანობას კი 1894 წელს მიჰყო ხელი. სხვადასხვა დროს იგი როგორც ბიბლიოგრაფი, მთარგმნელი და მეცნიერ-მუშაკი, მოღვაწეობდა კიევის განათლების კომისარიატში, სკოლებსა და კონსერვატორიაში. 1930 წელს კი ნავთობის გეოლოგიურ-დაზვერვით ინსტიტუტში გააგრძელა საქმიანობა. იგი მონაწილეობდა ვაშინგტონში ჩატარებულ გეოლოგთა საერთაშორისო კონგრესშიც. მ. პრიტვიცი ევროპული ენებიდან სამეცნიერო თუ ლიტერატურულ ტექსტებს რუსულ ენაზე თარგმნიდა (ჯანაშია 2003: 25-26).

მ. პრიტვიცი ხშირად სტუმრობდა ნინო ჟურულის ოჯახს როგორც თბილისში, ასევე არბოში. სწორედ არბოში ყოფნისას ურჩევია მარიამ პრიტვიცისთვის ნინო ჟურულს, რომ „ვეფხისტყაოსანი“ გერმანულ ენაზე ეთარგმნა (თევდორაძე 2010: 60). როგორც ჩანს, მარიამ პრიტვიცს „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნის დაწყება გერმანული ენის ღრმა ცოდნამ გააბედვინა.¹ ნინო ჟურულთან მარიამ პრიტვიცი საქართველოდან წასვლის შემდეგაც აგრძელებდა მეგობრულ ურთიერთობას. მას არაერთი წერილი აქვს გამოგზავნილი თავისი ქართველი მეგობრის სახელზე, სადაც თბილად იხსენიებს სტუმრად ყოფნის ეპიზოდებს, განსაკუთრებით კი ნინო ჟურულის მშობლიურ სოფელში – არბოში გატარებულ დღეებს. ერთ-ერთ წერილში ვკითხულობთ:

ძვირფასო ნინა დურმიშხანის ასულო! ორი წლის წინ, ჩემს დაბადების დღეს, თქვენთან ერთად არბოში ვიმყოფებოდი და დღესაც ფიქრებით კვლავ თქვენთან ვარ. მაშინ მე უკვე (?) ჩვეულებრივი გავხდი (?), რის გამოც თქვენ მკიცხავდით და მეგობრულად მტუქსავდით. ვერ წარმოგედგინათ თუ რა გარემოებებმა მიმიყვანა მე ამ მდგომარეობამდე. რა დონემდე მიღრღნიდა გულს ეს გარემო, მაგრამ არბოს ისტორიულმა წარსულმა, გორის ყველა (?) ისტორიულმა სინამდვილემ, მეცნიერ მუშაკების გარემოცვამ არბოსა თუ თბილისში, ჩემში არსებული შემოქმედებითი პოტენციალის გამოყენებისკენ აქტიური სწრაფვა გამოაღვიძა, რომელიც რევოლუციამდე და უფაში ყოფნის პირველი ხუთი წლის განმავლობაში თვლემდა. თქვენ მე ჩემი ცხოვრების ახალი ეტაპი დამაწყებინეთ. თქვენ სახლში მე ჩავეჭიდე რუსთაველს და მისი მეშვეობით, შემოქმედებითი „წარმატებებისგან თავბრუსხვევის“ კმაყოფილებით ეს ორი წელი ვიცხოვრე. ამავდროულად ბედ-იღბლის დარტყმები და განსაცდელის ჟამთან დაკავშირებული მძიმე ყოფითი პირობებიც გადავიტანე. ვწუხვარ,

რომ თქვენდამი ჩემი პირადი წერილი ნუცუბიძეს² გადაეცით: მას შეეძლო იქ ჩემი (სულით) დაცემულობა ამოეცნო, მაგრამ ეს არავითარ შემთხვევაში ესე არ არის: მე მართოსული ვარ, გამზიარებული არავინ არ მყავს და ჩემს ჭირ-ვარამზე თქვენთან წერილის მოწერა მომიხდა. ბედ-იღბალმა კვლავ მიხსნა: მე უკრაინის მეცნიერებათა აკადემიას მივემაგრე, სადაც ყველა კრებულს ინგლისურ ენაზე თარგმანს ვუკეთებ. რუსთაველის თარგმნამ იქ წონა შემძინა, მე იქ ნარდათ ვმუშაობ. აკადემიკოსების პარნასის, ბროდსკის და კრილოვის (მუსხელიშვილის ნაცნობია).³ ინგლისური ენის ცოდნას პრაქტიკულ მხარეს ვუმაგრებ, რაც ამავდროულად ჩემს ცოდნის გაღრმავებასაც ხელს უწყობს. ამიტომ მე უნდა ვიზრუნო მხატვრული მიმართულებით ინდივიდუალური სამეცნიერო რაციონის მოძიებაზე და ჯანაშიასგან⁴ (რომელსაც ტელეგრაფით ვაცნობე) და ნუცუბიძისგან პასუხის მიუღებლობა პირდაპირ მანადგურებს. დაპირებული სამი ათასი ამ დრომდე არ მიმიღია, რომლითაც ზამთარში ჩემი ოთახის დათბობა უზრუნველყოფილი უნდა იყოს. მოწვევისა და გარანტიის გარეშე თბილისში ჩემი გამგზავრება უაზრობა იქნებოდა და თან ჩემი სამუშაო უკრაინის აკადემიაში შესაძლოა ხელიდან გამისხლტეს. გარდა ამისა, რაც არ უნდა იყოს ალიოშასთან⁵ უფრო ახლოს ვიმყოფები და მასთან კვლავ შეხვედრის იმედს არ ვკარგავ. ის, მოსკოვიდან (გაგზავნილი), კვლევების ტრესტში, ალტაის მხარეში, მიხაილოვსკის ოლქში, მიხაილოვსკის ქარხანა-ბაღში დასაქმდა და ზინაც⁶ იქ მუშაობს. მაგრად, მაგრად გკოცნით. მოკითხვა ყველას. მისწერეთ ნუცუბიძეს და ჯანაშიას, მათზე ზემოქმედება მოახდინეთ. სულით და გულით თქვენი მარია პ. (ფონდი I, საქმე 135, ხ. 42757).

როგორც მივუთითებდით, მარიამ პრიტვიცს „ვეფხისტყაოსნის“ გერმანულად თარგმნის იდეა ნინო ჟურულმა შთააგონა. შოთა რუსთაველის უკვდავი პოემის გერმანულ ენაზე ამეტყველებით საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიაც დაინტერესებულა, თუმცა მარიამ პრიტვიცს და ქართველ სწავლულებს შორის კომუნიკაცია მოიკოჭლებდა. პრიტვიცს უგვიანებდნენ თარგმანის ჰონორარს. ირკვევა, რომ ნინო ჟურულს ქართველ მეცნიერებთან შ. ნუცუბიძესთან და ს. ჯანაშიასთან ახლო ურთიერთობა ჰქონდა და მოლდაველი მთარგმნელი ქართველ მეგობარს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წარმომადგენლებთან ურთიერთობის გააქტიურებას სთხოვდა. მარიამ პრიტვიცის და ნინო ჟურულის მეგობრობა გრძელდებოდა, ამას ადასტურებს „ვეფხისტყაოსნის“ გერმანულ ენაზე მთარგმნელის რამდენიმე ბარათი, სადაც თავის უახლოეს ქართველ მეგობარს მარიამ პრიტვიცი საცხოვრებელი პირობების შესახებ უამბობს და არც პირადი ცხოვრების დეტალებს უმაღავს:

ქ. უფადან 1946 წლის 22 თებერვალს, მარიამ პრიტვიცის მიერ ნინო ჟურულისადმი გამოგზავნილ წერილში ვკითხულობთ:

საყვარელო, ძვირფასო ნინა დურმიშხანის-ასულო! გულითად მადლობას გიხდით თქვენ და ირას ტელეგრამის გამო, რამაც განწყობა ამიმაღლა, თუმცა ისედაც კარგი განწყობა მქონდა: ჩემს მოსანახულებლად ალიოშა ჩამოვიდა და აღნიშნა რომ კარგად გამოვიყურები. მათ მატერიალურად ძალზედ მძიმე ცხოვრება აქვთ, ვინაიდან ცხოვრება ხერსონში ძვირია და ისინი ვერა და ვერ შეეწყვნენ იქაურობას: მუდმივად ერთი ადგილიდან მეორეზე გადასვლა უწევთ. ნატაშა⁷ ფრიადოსანია და მოხდენილი ვინმეა. მოუთმენლად ველოდები განმარტებით წერილს, რადგან მასთან არის დაკავშირებული (ჩემი) შემდგომი სამუშაოს ბედ-იღბალი. ჩვენთან წელს დიდთოვლობაა. ძალზედ გვეშინია წყალდიდობისა. მოკითხვა ყველას. თქვენი მ.პ. (ფონდი I, საქმე 135, ხ. 427563).

უფაში მცხოვრები მარიამ პრიტვიცი მთარგმნელობით საქმიანობას განაგრძობდა და მისი თარგმნილი მხატვრული ტექსტები სხვადასხვა ლიტერატურულ გამოცემაში იბეჭდებოდა. იგი დროდადრო საქართველოში, თავის მეგობარს – ნინო ჟურულს გამოქვეყნებულ თარგმანებს უგზავნიდა. ამას ადასტურებს მარია პრიტვიცის ერთ-ერთ წერილი (იგი დაუსრულებელი სახით შემორჩა), რომელიც ნინო ჟურულის სახელზე 1948 წელს უფადან არის გამოგზავნილი:

ჩემო საყვარელო, ძვირფასო ნინა დურმიშხანის ასულო! ხვალ 14 იანვარია და ვჩქარობ მოგესალმოდით თქვენ და მთელს საყვარელ საქართველოს, რამეთუ მან საკუთარი იუბილესათვის(?)⁸ მთელი ხელუხლებელი მშვენიერებით თქვენი სახით შეინარჩუნა თავისი ლამაზი ინტელიგენციის მშვიდობისმოყვარე წარმომადგენელი. როგორი სულიერად ახალგაზრდა და გონებაბაზვილი ბრძანდებით. რა დარტყმები არ მოუყენებია თქვენთვის ბედ-იღბალს. ყველას გასახარად და მომავლის იმედით გეცოცხლოთ! გიგზავნით დოლმატოვსკის ლექსების ცხელ-ცხელ თარგმანს, რომელიც სულ ეხლა ხანს ჟურნალ „ზნამია“-ში გამოქვეყნდა. ირინამ⁹ ფრანგულად წაიკითხოს.

წერილს ახლავს მინაწერი: „თუ ვინმეს დრო აქვს, გადაწერეთ ფრანგული თარგმანი და მიშას¹⁰ გაუგზავნეთ. მე მისი მისამართი არ ვიცი“ (ფონდი I, საქმე 135, ბ. 42757).

ნინო ჟურულის საარქივო საქმეშია მარია პრიტვიცის კიდევ ერთი წერილი,¹¹ რომელიც ფრაგმენტული სახით არის შემორჩენილი. „ვეფხისტყაოსნის“ გერმანულ ენაზე მთარგმნელი წერს:

[...] სამაგიეროდ ნატაშა¹² გვახარებს, ხუთოსანია, თან ხატავს, იგი სამხატვრო სტუდიის მოწაფეა. ნატაშას ნახატი გამოფენაზე იქნა გამოტანილი და მის ნახატზე „ბედნიერი ბავშვობა“ 22 სექტემბრის „ნადდნეპროვსკაია პრავდაში“ დაიბეჭდა, მაგრამ მათ თავი მხოლოდ ეხლა შეიწუხეს და ნება იბოძეს გაზეთიდან ამონაჭერი გამოეგზავნათ. ჩემებს უბედურება დაატყდათ: ლენინგრადში ზინას ძმის მეუღლე გარდაიცვალა. ცოტა აკლდა, რომ ნატაშა იქ დაეტოვებინათ. სამაგიეროდ ეხლა უკვე მე მათთვის უფრო საჭირო გავხდი. არ მინდა მოვლენებს წინ გავუსწრო, მაგრამ ნატაშას ნახვას ვისურვებდი... იქნებ იზრუნოთ, რომ აკადემიის გამოძახებით კვლავ ჩამოვიდე, რათა ჯანაშიას დაწყებული „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნის საქმე დავასრულო. რაც მის ხსოვნასაც უკვდავყოფს. ყველა წინადადებაზე, როგორც ფინანსურზე, ისე მორალურზე, თანახმა ვარ. სხვადასხვა მიზეზთა გამო მოსკოვთან საქმის დაჭერა არ შემიძლია, ხოლო მთავარი კი ის არის, რომ მომატყუებენ.

წერილს მინაწერი აქვს:

[...] ჩაიზე უარს არ ვიტყვი, ვერა და ვერ ვაბამ თავს, რომ ერთი ნივთი შევფუთო და თქვენ გამოგიგზავნოთ. ამინდი პირდაპირ გულს მიჭამს: ხან მოყინულია და ცურავს, ხან სისველეა, ხან სითბოა. ჩემი კალიგრაფიით მიხვდებოდით, თუ როგორ ვჩქარობ. ბევრი დრო დავკარგე... ლექსების გამო.

ყველას, ყველას, მაგრად, მაგრად გკოცნით. მოსიყვარულე მარია პ. (ფონდი I, საქმე 135, ბ. №42757).¹³

ნინო ჟურულის გარდაცვალების შემდეგ მარიამ პრიტვიცმა მჭიდრო ურთიერთობა გააგრძელა ნინოს ქალიშვილთან – ირინა მაქარაშვილთან და მის მეუღლესთან ანატოლი კიზირიასთან. ეს მეგობრობა სათავეს იღებდა მარიამის და ნინოს ურთიერთობიდან. როგორ დაიწყო ნინო ჟურულის რჩევით პრიტვიცმა ვეფხისტყაოსნის თარგმნა, იგი ამის შესახებ სოფიო დავითის ასულ მაჭავარიანისადმი 1949 წლის 4 აგვისტოს გაგზავნილ წერილში მოგვითხრობს:

[...] 1940 წლის ზაფხულს ვატარებდი არბოში. დაუვინყარმა ნინო დურმიშხანის ასულმა მიიბიძგა თარგმანისაკენ. სიტყვა ჩამოვარდა ჩემ მთარგმნელობით მუშაობაზე უფაში (სიცოცხლის უკანასკნელი წლები მან უფაში გაატარა. აქ იგი მსახურობდა სამედიცინო ინსტიტუტის უცხო ენათა კათედრაზე – რ. ჯანაშია). უფრო სწორედ იმაზე, რომ იგი შეწყვეტილი მქონდა. ნინო დურმიშხანის ასულმა მისაყვედურა და მითხრა: აი, თარგმნეთ „ვეფხისტყაოსანი“! განა ეს ჩემ ძალებს აღემატება?! – ვუპასუხე, მაგრამ შემდეგ, თბილისში, მათ სასტუმრო ოთახში, ძილის წინ, ავიღე პეტრენკოს თარგმანი და ვცადე 2 სტროფის თარგმნა. გოეთესა და შილერის

ნაწარმოებებზე აღზრდილი, გავოცდი, როგორ აჟღერდა ეს გერმანულად. მაშინ ნუცუბიძის თარგმანი ჯერ არ იყო... მეორე დღეს ბიბლიოთეკაში გავიგე, რომ არსებობს მხოლოდ არტურ ლაისტის თარგმანი გერმანულად და უორდროპისა – ინგლისურად... შემდეგ ეს სტროფები ვუჩვენე პროფ. შარლემანს და მის მეუღლეს. მათ დამლოცეს მუშაობის გასაგრძელებლად [...] ქ. უფას სამედიცინო ინსტიტუტის ბიბლიოთეკაში აღმოჩნდა პეტრენკოს თარგმანი [...] თავდაპირველად მეგონა, რომ მხოლოდ პროლოგს ვთარგმნიდი, მაგრამ სამუშაო იმე გამოიტაცა, რომ ვმუშაობდი შეუსვენებლივ, სახლშიც, ინსტიტუტშიც. თვალწინ მედგა საქართველოს მთები, მისი ყოფა, რაც ასე მაგონებდა მშობლიურ ბესარაბიასა და მოლდაველებს - დედაჩემის წინაპრებს [...] პროლოგი გავუგზავნე აკად. შალვა ნუცუბიძეს, რომელმაც აღტაცებულმა მიპასუხა. იგი დამპირდა თავისი თარგმანის გამოგზავნას[...] სამუშაოს ვაგრძელებდი ნუცუბიძის მიხედვით. თან პეტრენკოშიაც ვიხედებოდი. ლექსი გავმართე მინორისა და მაჟორის მიხედვით. ჩემი ნამუშევარი ვაჩვენე აქაურ ერთ გერმანელ ქალს, მცოდნესა და განათლებულს[...] ნათარგმნ ნაწილებს ვუგზავნიდი აკად. ნუცუბიძეს[...] გზაში არაფერი დაკარგულა, მიუხედავად ომიანობისა[...] შემდეგ მივიღე აკად. ს. ჯანაშიას დეპეშა: საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია გთხოვთ გააგრძელოთ მუშაობა [...] თარგმანს ვუდარებდი როგორც ნუცუბიძეს, ისე უორდროპისას, რომელიც საოცრად კეთილსინდისიერადაა შესრულებული [...] იმ ხანებში უფაში ევაკუაციაში იმყოფებოდნენ უკრაინელი აკადემიკოსები პარნასი და ბულახოვსკი, რომლებმაც ასევე გაიცნეს ჩემი ნამუშევარი და რჩევებით დამეხმარნენ. ვისარგებლე არდადეგებით და ტექსტი გადავწერე, მაშინ უფაში უცხოურ-შრიფტიანი საბეჭდი მანქანები არ იყო [...] ნაშრომი გადავაგზავნე თბილისში. რეცენზია დაწერეს აკადემიკოსებმა შ. ნუცუბიძემ და ს. ყაუხჩიშვილმა. 1946 წლის აპრილში ინსტიტუტის სხდომაზე საქ. მეცნ. აკადემიამ მიიღო ნაშრომი, რაც იმავ ზაფხულს აკად. ჯანაშიამ მაცნობა და გამომიძახა თბილისში, სადაც 25 აგვისტოს ჩამოვედი კიდევაც. მაგრამ ჯანაშია ავადმყოფობის გამო პირადად ვერ ვნახე, თარგმანი მისივე მითითების მიხედვით ჩავასწორე. ამჟამად კი ველოდები მეცნ. აკადემიის ან გოქის მითითებებს. მოხარული ვიქნები, თუ განუვლ ხარჯებს ამინაზღაურებენ[...]" (ჯანაშია 2003: 26).

აღნიშნული წერილის ადრესატია სოფიო მაჭავარიანი. იგი ისტორიის ინსტიტუტის სწავლული მდივნის მოადგილე იყო, რომელთანაც მარიამ პრიტვიცის ს. ჯანაშიას დახმარებით საქმიანი ურთიერთობა ჰქონდა (ჯანაშია 2003: 26). აკად. ს. ჯანაშიას მ. პრიტვიცის შესახებ ინფორმაცია ნინო ჟურულის ქალიშვილმა – ირინა მაქარაშვილმა მიაწოდა. ამის შესახებ რ. ჯანაშია წერს:

[...]ჩვენი ოჯახის უახლოესი და უსაყვარლესი მეგობრები იყვნენ ირინე მაქარაშვილი და მისი მეუღლე (იგულისხმება ანატოლი კიზირია გ.ს.). სწორედ მათგან გაიგო 1940 წელს ს. ჯანაშიამ პრიტვიცის განზრახვის შესახებ. ბუნებრივია, იგი ყოველმხრივ ეცდებოდა ამ კეთილი საქმისთვის ხელის შეწყობას. (ჯანაშია 2003: 26).¹⁴

ს. ჯანაშიას ინიციატივით მ. პრიტვიცის რედაქტორებად შ. ნუცუბიძე და ს. ყაუხჩიშვილი დაინიშნენ. 1943 წელს ისტორიის ინსტიტუტის სახელით ს. ჯანაშიას და მ. პრიტვიცის შორის ხელშეკრულებაც გაფორმდა. ს. ჯანაშიას გარდაცვალების შემდეგ მ. პრიტვიცი აგრძელებდა ურთიერთობას სოფიო მაჭავარიანთან და საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიასთან (ვიცეპრეზიდენტ აკაკი შანიძესთან). როგორც ს. ჯანაშიას ქალიშვილი, რ. ჯანაშია აღნიშნავს, მ. პრიტვიცი, ხანდაზმულობის მიუხედავად, ხშირად ჩამოდიოდა ნინო ჟურულის ქალიშვილთან ირინა მაქარაშვილთან, რომლის არქივშიც ინახებოდა მისი ორი ფოტოსურათი. (ჯანაშია 2003: 26) მარიამ პრიტვიცის ახლო ურთიერთობას ირინა მაქარაშვილთან ადასტურებს მის მიერ გამოგზავნილი არაერთი წერილი (ფონდი, I, საქმე 135, ბ. 4276; 42756; 42758; 42759; 42760; 42763; 42761; 42763)

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ არბოში მცხოვრებ ნინო დურმიშხანის ასულს ბოლშევიკები სასტიკად მოექცნენ. მას იჯარით გაცემული ვენახი ჩამოართვეს და კოლმეურნეობას გადასცეს. 1927 წლით დათარიღებულ დოკუმენტში „სიები ყოფილი

თავადების, აზნაურების და მემამულეებისა ტყვიავის და შინდისის ზონების მიხედვით“ ვკითხულობთ:

მაქარაშვილი ნინო დურმიშხანის ასული – 55 წლის ქართველი, ყოფილი აზნაური, სოფელ არბოს მაცხოვრებელი, 17 წლამდე (1917 წ.) ჰქონდა ასი მეათედი სახნავი მიწის ნაკვეთი. მის მეუღლეს ილიას ჰყავდა 6 მონა. ძალზედ ავიწროვებდა გლეხებს, ძალით ართმევდა საქონელს, მეზობელი სოფლებიდან მსხვილფეხა საქონელის (ნახირის) გადარეკვაში სულზე 50 კაპიკ გამოსასყიდს იღებდა. 17-21 წწ. მისთვის მამული არ ჩამოურთმევიათ. მისი მეუღლე გარდაიცვალა 17 წელს.¹⁵ გლეხებთან უხეში ურთიერთობა ჰქონდა. 21-28¹⁶ წწ. მიწის რეფორმის გატარებისას მამული ჩამორთმეულ იქნა და ამჟამად სამი მეათედი ბაღი აქვს, რომელიც იჯარითაა გაცემული. გლეხებთან აქვს მტრული დამოკიდებულება, გლეხებსაც ეზიზღებათ ისინი. აქვს სახლი, ჰყავს სამი მოსამსახურე. ვაჟი მიხეილი სწავლობს საზღვარგარეთ, ჰყავს 60 წლის ძმა გიორგი ჟურული (ფონდი №2).

ამ ტექსტს ახლავს მინაწერი: მისი ძმა ჟურული გიორგი¹⁷ იმყოფება საზღვარგარეთ.

ნინო დურმიშხანის ასულის მიმართ ბოლშევიკების ზეწოლა ამით არ დასრულებულა. მას, როგორც მეფის რუსეთის გენერლის მეუღლეს, გორის რაილმასკომის პრეზიდიუმის 1933 წლის 19 სექტემბრის გადაწყვეტილებით ქონება ჩამოართვეს და სოფლიდან გაასახლეს. ამის მიზეზად გადაწყვეტილებაში მითითებულია ადგილობრივ გლეხთა უკმაყოფილობა. დოკუმენტში: „ამონაწერი გორის რაილმასკომის პრეზიდიუმის 1933 წ. სექტემბერი 19. სხდომის ოქმიდან №29/1005“ ვკითხულობთ:

მოისმინეს: ნინო მაქარაშვილი ჟურულის შესახებ ტირძნისი სას. საბჭოს დადგენილება ბაღ. ვენახის ჩამორთმევის და მისი სოფლიდან გასახლების შესახებ (მომხს. ამხ. სტეფანოვი, რომელსაც დავალებული ჰქონდა რაილმასკომის მიერ ამ საკითხის ადგილობრივ გამოკვლევა) აზრი გამოსთქვას: კალანდაძე. კველიშვილმა. ელეგაშვილმა

დაადგინეს: ვინაიდან დიდი უკმაყოფილებაა სოფ. არბოში მცხ. კოლმეურ. და ინდივიდ. გლეხობის შორის ყოფ. გენერლის ცოლის ნინო ჟურულის შესახებ. რომელიც ამუშავებს თავის ვენახს დაქირავებული შრომით. რაოდენობით 1 გაქტ. (იგულისხმება ჰექტარი), ხილ-ბაღი 0.5 გა. სახლი ხუთ ოთახიანი ამისათვის დადასტურდეს ტირძნისის სას. საბჭოს პრეზიდიუმის დადგენილება ქონების ჩამორთმევაზე. მხოლოდ ერთი ოთახი და სამოსახლო ადგილი დარჩეს ჟურულის მოსამსახურეს, ქონება კი გადაეცეს არბოს კოლმეურნეობას. ნინო მაქარაშვილი ჟურულისა გასახლებულ იქნეს აღნიშნულ სოფლიდან დასტური ეთხოვოს საქართველოს ცენტრალურ აღმასრულებელ კომიტეტს.

თავმჯდომარე: ერ. კალანდაძე.

მდივნობდა: არბოლიშვილი.

ასლი დედანთან სწორეა:

საქმის მწარმოებელი (ე. მცხეთაძე)“ (ფონდი №4).

ბოლშევიკებისაგან შერისხული და სოფლიდან გაძევებული ნინო ჟურული-მაქარაშვილისა 1948 წელს გარდაიცვალა. როგორც ჩანს, მის ქალიშვილს, ირინა ილიას ასულს სურვილი ჰქონდა დედა არბოს წმინდა გიორგის ტაძარში მშობლების, მეუღლის და შვილის გვერდით დაეკრძალა, თუმცა ხელისუფლების წარმომადგენლებმა ამაზე უარი უთხრეს. საფრანგეთში მცხოვრები მიხეილ ილიას ძე მაქარაშვილი თავის მოგონებებში წერს: „დედაც არბოში გარდაიცვალა 1948 წლის 4 სექტემბერს, მაგრამ ბოლშევიკებმა არ დააკრძალვინეს იგი ეკლესიაში. ჩემი დის ირას წერილით შევიტყვე, რომ იგი სოფლის სასაფლაოზე დაკრძალეს“ (ნაცვლიშვილი 1992: 8).

დანართი №1

მარიამ პრიტვიცის ღია ბარათი ირინა მაქარაშვილ-კიზირიას და ნინა დურმიშხანის ასულ მაქარაშვილს. წერილის დასაწყისში მიწერილია თარიღი ორშ. 29 ოქტომბერი. სავარაუდოდ, ეს ბარათი 1948 წლამდეა გამოგზავნილი, როცა ირინა მაქარაშვილის დედა – ნინო ჟურული ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო. თუმცა, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ მარიამ პრიტვიცის მეგობარი ნინო დურმიშხანის ასული წერილში ნახსენები არ არის. ნინო რომ გარდაცვლილი ყოფილიყო, ავტორი სხვა წერილების მსგავსად უსათუოდ მოიხსენიებდა. საინტერესოა არქივარიუსის მინაწერიც – „ცხინვალი“. წერილში ცხინვალი ნახსენები არ არის (ხელნაწერი, რუსულ ენაზე).

ძვირფასო იროჩკა! სულ ეხლახანს მივიღე შენი წერილი, ვიდრე მივიღებდი, მის მოლოდინში მოსვენება არ მქონდა, ძალიან გახარებული ვარ, რომ ჯანმრთელი ხარ და არ იწყენ. მადლობა მათ ვინც შენს მიმართ ყურადღებას იჩენს ...¹⁸ თავხედობა მაღიზიანებს. თავი ნამდვილ დიასახლისებად მოაქვთ, მაგრამ ავიწყდებათ, რომ დიასახლისი ყოველთვის მოკრძალებულია. ამჟამად ყველას ამოცნობაა შესაძლებელი. აქ დიდებული ამინდია, სამშაბათს გამომგზავრებას ვაპირებთ: ნივთებს ურემზე მოვათავსებთ, ჩვენ კი –ავტომობილით. ვასო ...¹⁹ ურმით და თან თამარსაც ასე სურს ...²⁰ არ გაიყიდა, ამიტომ ამ მდგომარეობაში რომ არ დაგვეტოვებინა, გუშინ დავანგრეთ ...²¹ ორნი მუშაობენ. ღამეები არ მძინავს, სულ ფიქრებში ვარ და მომავლის დარდი მაქვს... ჩამოვალთ და ვილაპარაკოთ. თამარმა თავისთვის და მამისთვის ...²² მიიღო და თუ რაიმე ხდება პირდაპირ ფოსტისკენ მიემართება, ისინი ყველა ჯანმრთელად არიან, გასამგზავრებლად ემზადებიან. გუშინ ვასომ, ილიკომ და თამარმა²³ ჩვენთან ისაძილეს, კარგ განწყობაზე იმყოფებოდნენ. ესე იგი, თუ რაიმე განსაკუთრებულმა ხელი არ შეგვეშალა, სამშაბათს ღამე ჩამოვალთ ...²⁴ შენგან ველოდები ბანკის ...²⁵ რაც ...²⁶ უფრო ...²⁷ ობლიგაციები და ფული ...²⁸ მოკითხვა ტოლიას²⁹ და ყველას.³⁰

შენი მარია.

(ფონდი I, საქმე, 135, ბ. 42763)

მარია პრიტვიცის წერილები ირინა მაქარაშვილისადმი. წერილის დასაწყისში მინაწერია – უფა, 1 ოქტ. 1948 წელი (ხელნაწერი, რუსულ ენაზე).

ჩემო საყვარელო, ძვირფასო დაობლებულო ირინოჩკა! განვიცდი თქვენს მწუხარებას, რადგან მეც დავობლდი, რამეთუ ისეთი საოცარი მეგობარი დავკარგე, როგორიც ნინა დურმიშხანის ასული იყო. მე მას უფროს დად ვთვლი. როგორი ძვირფასი იყო მასთან ერთად წარსულის მოგონება. რა დადებით ზეგავლენას ახდენდა ის ჩემზე, განსაკუთრებით 1940 წელს, როდესაც მე თქვენთან ჩამოვედი. როგორ დელიკატურად მსაყვედურობდა მასზედ, თუ როგორ გავუხეზდი, სულიერად დავეცი, პოეზია მივატოვე. თვითონ, ვითომ სხვა სამყაროდან არ ყოფილიყო, როგორ მაგულიანებდა შემოქმედებისაკენ! განათლებული ქართველი ქალის რა გასაოცარი განსახიერება დაკარგა მთელმა გარემოცვამ! მაგრამ ყოველივე არაფერია მასთან შედარებით, თუ რა სიცარიელე შეიქმნა თქვენს ირგვლივ და განსაკუთრებით კი არბოში. თქვენ კი ჩემო საყვარელო რუხთვალეზავ(?) შრომისმოყვარე ფუტკარო, ეჭვგარეშეა, რომ თქვენი მონაგარის სადარაჯოზე, ძვირფას საფლავთან ახლოს, არბოში რჩებით. რატომ თქვენთან არ ვიმყოფები! რატომ? თქვენთან და როგორც გული მიგებდა, ამქვეყნიდან მიმავალ ჩვენს კეთილმოსურნე ნინა დურმიშხანის ასულთან შეხვედრის ოცნებები სინდისის ქეჩნამ ჩაანაცვლა. იმაზე სინანულმა, რომ არ ჩამოვდიოდი. იგი დღისით, თუ მთვარის შუქზე, აივანზე იჯდა და ფიქრობდა, რომ მოულოდნელად თავზე დავადგებოდი ისე, როგორც ხდებოდა ხოლმე – ლიახვიდან ფეხით, თუ დიციდან³¹ ურმით... როგორ

ცოცხლობს ჩემს მეხსიერებაში ეს შეხვედრები საყვარელ არბოში და როგორ მიმძიმს, რომ არ შემიძლია თაყვანი ვცე ახლა საფლავს... ამჟამად რაღას აკეთებთ? დიდხანს დარჩებით კი არბოში? ელენე პავლეს ასული³² თქვენთანაა? მე არ გწერდით, რადგან გამგზავრებაზე ფიქრი არ მასვენებდა. თუმცა, ვითარებები ყოველივეს საწინააღმდეგოდ ვითარდებოდა. მე 72 წელმა მომიკაკუნა და შემცირებების ძალზედ მეშინია, რადგან ის საყოველთაოდ მიმდინარეობს, განსაკუთრებით სამედიცინო ინსტიტუტებში. მე სამედიცინო განათლება არ მაქვს. საბედნიეროდ, ჩემი ადგილი შევინარჩუნე, რომელიც მწირი ანაზღაურების მიუხედავად – ზედმინვენიტ მაკმაყოფილებს. სარგებლიანობის შეგრძნება და ანგარიშგების არარსებობა სულიერად მეტად მამაღლებს. სამაგიეროდ, აეროპლანით შეუფერხებელი მოგზაურობის დრო გაშვებულია ხელიდან. აეროსადგურში შემოდგომით ჩარჩენა, როგორც ეს თბილისიდან კუიბიშევში³³ ჩემი დაბრუნებისას მოხდა, მეტად რთული რამაა. ცხოვრება გართულდა. ოთახის გამოცვლას ვფიქრობდი და ამ ყველაფერს ბევრი დრო შევალე. თუმცა იქ სადაც გამიზნული მქონდა კუზიანი და (მეღდა?) გამოცხადდა და ერთი ამბავი ატეხა, უცხოო რატომ უშვებთო. ორჯერ ნაკლებს გამოვიმუშავე, რადგან ძრავების ქარხანაში სამუშაო აღარ არის. ჩემი თარგმანის შესახებ, თუ რა ბედი ეწია მას, წერილი ანატოლი პავლეს ძისგან არ მიმიღია, მე მივხვდი, რომ ის მთლად შეჩერებულია, ან ჯანაშიას³⁴ ქაღალდებში დაიკარგა, ყოველ შემთხვევაში, მიმდინარე წლის გეგმებში გათვალისწინებული არ არის, მით უმეტეს, რომ მუსხელიშვილმა³⁵ არ მიპასუხა; მაგრამ მე არსებობისათვის ბრძოლის გაგრძელება გადავწყვიტე, თითქოსდა ის (თარგმანი – გ. ს.) არც კი ყოფილიყო. სხვათა შორის ღამ-ღამობით მისი გადამოწმებით ვარ დაკავებული. მე თქვენ ამის თაობაზე არ გწერდით, რადგან თქვენ, და, რაც მთავარია, ჩვენს ძვირფას ნინა დურმიშხანის ასულს, არ გგონებოდათ, რომ სამხრეთისაკენ მე ეს ინტერესი მიზიდავს და არა სიყვარული. შვებულება არ ამიღია და, შესაძლოა, ის მოსკოვისთვის შემოვინახო. ხომ არ ჩამოხვალთ გასართობად. იქ შევხვდებოდით. ერთი სიტყვით, მომწერეთ, თუ რა ხანს დაჰყოფთ არბოში. თუ ძალიან არ გიმძიმთ, დედაზე მომწერეთ. ვწუხვარ, რომ მე ის ვერ მოვინახულე, მაგრამ ვშიშობ, რომ თავს მოვანყენდი. ის ადგილიც მოკლედ აღწერეთ, სადაც განისვენებს. ძვირფას არბოელებს ჩემი თანაგრძნობა გადაეცით. დასაანანია, რომ ჩვენ ერთმანეთისაგან ასე შორს ვიმყოფებით და მე არ შემიძლია მასზე საუბრით ცოტაოდენი მაინც განუგეშოთ. გკოცნით ბევრს, გამაგრდით! თქვენ ესაჭიროებით ძვირფას ანატოლი პავლეს ძეს, რომელიც თავდადებით ზრუნავდა მასზე. სულით (და გულით) თქვენი მარია პრიტვიცი.

(ფონდი I, საქმე, 135, ბ. 42756)

მარიამ პრიტვიცის წერილი ირინა მაქარაშვილისადმი. წერილის დასაწყისში მიწერილია: 1 აგვისტო, 1953 წ. უფა (ხელნაწერი, რუსულ ენაზე).

ჩემო კარგო და ძვირფასებო!

დიდ ბოდიშს გიხდით შეწყვეტილი წერილის გამო, მაგრამ გამოვაგზავნე, ვინაიდან ვშიშობდი რომ გამოსაგზავნი შემომრჩებოდა და ასე მოხდა კიდევ: მხოლოდ დღეს მომიხერხდა მისი გაგრძელება, რადგან გამუდმებით რაღაც-რაღაც საქმეები მიჩნდებოდა. ხან ვიღაცას ბიბლიოგრაფიული მონაცემების მონახვა-მოძიება სურს, ხან თარგმანია გასაკეთებელი, ხან ვსარგებლობ საოცარი ამინდით და ბაზარში ვსეირნობ. თქვენი საჩუქრის სამახსოვროდ ჩემთვის საოცარი ჩამოფასებული საფულე ვიყიდე, ასიგნაციებისათვის და ხურდა ფულისთვის, ასევე ჩემი ბინის მეპატრონისგან ძალიან ღამაზი ქუდი შევიძინე. შემეძლო თბილისშიც მესეირნა, მაგრამ ღმერთი ფრთებს არ იძლევა. გამოგიგზავნეთ ჩვენი ბაჭირელი დეპუტატის პოსკრებიშევისადმი³⁶ ჩემი წერილის ასლი, მე ის სტალინის ლექსიდან³⁷ მიცნობს და მიპასუხა, რომ მგელაძეს³⁸ გადაუგზავნა, მაგრამ საქართველოდან არანაირი პასუხი არ მოგვსვლია. ხელი ჩავიქნიე, რადგან ჩემი გაბრიყვების ბინძური მიზნით ჩემს მასალებს³⁹ ჰუბერტს⁴⁰ აძლევენ, რაც ცხადყოფს, რომ ისინი⁴¹ მე უსუსურად მიმიჩნევენ.

აღნიშნული საქმე მოითხოვს საკითხის ისე დასმას, რომ ეს მასალები მეცნიერებათა აკადემიაში დაბრუნებას დაექვემდებაროს, მით უმეტეს, რომ პირველი რედაქცია ორ ეგზემპლარად არსებობს, რასაც უკვე განაღდებული, დამატებითი ბეჭდვითი სამუშაოები და ჯანაშიასთან აკადემიაში გამოცხადებები დასჭირდა. ყოველივე სამუშაოზე ფასეულობას წარმოადგენს, როგორც ბაშკირეთის მწერალთა კავშირის და კომპოზიტორთა კავშირის მიერ განაღდებული ბაშკირული მუსიკალური ნაწარმოებების სიტყვები (ტექსტები), რომელნიც სანოტო გამომცემლობის მიერ გამოუქვეყნებელი დარჩა. პავლეს ასულისგან⁴² წერილი მივიღე. მე მასთან უფეხო ინვალის ირაკლი ბრეგვაძე⁴³ უფიდან გავაგზავნე. მოხვდება ის იქ, თუ არა – არ ვიცი. ის კისლოვოდსკში მკურნალობდა და თბილისში ჩამოვიდა, სვერდლოვის 5-ში. მისი და თქვენთან სახლშია ნამყოფი. ის ალიოშას⁴⁴ მეგობარია. სანატორიუმთან დაკავშირებით სემიონის (სიმონი ?)⁴⁵ სახელის ხსენებამ გული ამიჩუყა. მე მას პირადად ვიცნობდი. ის ჩვენთან პროფესორი იყო და კარგად მეპყრობოდა, რადგან მისი და ჩემი თანამშრომელი იყო სკოლაში, ლენინგრადში. მისდამი მიძღვნილ სამგლოვიარო შეკრებაზე სიტყვითაც კი გამოვედი და ვახსენე თუ როგორ უყვარდა მას მუსიკა. ბოლოს მე ის ფოსტაში ვნახე, როდესაც აკადემიაში ჯანაშიას რუსთაველს⁴⁶ ვუგზავნიდი და მე მას ვუთხარი, რომ ყოველივე ამით⁴⁷ ცხოვრებისადმი ინტერესი დავკარგე, მან კი მითხრა: „არ დაიდარდოთ, თქვენ მუსიკა დაგრჩათ...“. ბევრი, ბევრი კარგი და საინტერესო მინახავს ცხოვრებაში და ყველაფრისათვის მადლიერი ვარ. თქვენი წერილი კისლოვოდსკიდან ეტყობა 26-ში ჩამოვიდა, ის უფაში 31-ში გაიგზავნა. დაბადების დღისთვის ნატაშას⁴⁸ ტელეგრამა მივიღე ირკუტსკიდან: „ერთმანეთს მალე მოვინახულებთ“. სთხოვეთ ღიდას მითხრას, თუ როგორ უნდა მივწერო მას. ამ საქმეებში განსაკუთრებული კორექტულობაა საჭირო, რომლითაც მე, სამწუხაროდ, ვერ დავიკვებნი. ყველაფრისათვის მადლობა, ხშირი შეხვედრებისთვის... ამ დღეებში მივწერ.

გკოცნით ბევრს, გამოკეთდით, თქვენი მეგობარი
მარია პრ. (პრიტვიცი).

(ფონდი I, საქმე, 135, ბ. 42758)

მარიამ პრიტვიცის წერილი ირინა მაქარაშვილისადმი.

წერილის მარცხენა მხარეს ზემო ნაწილში მიწერილია – 9/VIII 1952 წ. უფა (ხელნაწერი, რუსულ ენაზე).

კარგო და ძვირფასებო!

სულ ახლახანს თქვენი ღია ბარათი მივიღე, კისლოვოდსკთან კავშირი ბრწინვალეა. ამანათი მომივიდა და მეც სიამოვნებით ვაგემოვნებ. შემამცირეს და ჯანდაცვის სამინისტროს წერილობითი ბრძანებით 24 აგვისტომდე იძულებით შევებულებაში ვიმყოფები. რჩებიან მხოლოდ ის მუშაკები, რომელნიც თავისი განაკვეთით გათვალისწინებულ ფუნქციებს უშუალოდ ასრულებენ. მე კი ქირურგად ვითვლებოდი...⁴⁹ არც კი იცოდა, მაგრამ 1 აგვისტოდან შტატების შემცირების გამო განთავისუფლებული ვარ უცხო ენების კათედრიდან – „1952 წლის სასწავლო დატვირთვის შემცირების შედეგად და უმაღლესი განათლების სამინისტროს მიერ დამტკიცებული შტატების შესაბამისად თქვენ შტატების შემცირებას ექვემდებარებით, კუთვნილი მორიგი შევებულების გამოყენების უფლებით“. დირექტორმა მითხრა, რომ ჩემთან კავშირის განწყვეტას არ აპირებს. ლექსიკონების ჩემი მდიდარი კოლექციის და პირადი ნაშრომების ბიბლიოთეკის კაბინეტში დატოვების უფლება არ ჩამომერთვა. 13 მაისიდან მოხუცებულობის პენსიას ვიღებ, 200 რუბლს (ე.ი. თუ ვმუშაობ 150-ს). თუ „ვეფხისტყაოსანი“ მარცხს განიცდის⁵⁰, მე საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიას პენსიის დანიშვნის თაობაზე შუამდგომლობის განცხადებით მივმართავ, რამეთუ ვარ უცხო ენებზე მისი თარგმნის ინიციატორი და ჩემი შრომა, რომელსაც 12 წელი შევალიე, თუნდაც როგორც ბნკარედული თარგმანი, მომდევნო თარგმანებს წაადგება. ამა წლის ივლისში სამეცნიერო-მუშაკების სექციაში ჩემი მოღვაწეობის 25 წელი სრულდება და დავბეჭდავ სიას 1921 წლიდან 1935 წლის ჩათვლით იმ მუსიკალური ნაწარმოებებისა,⁵¹ რომელთაც ასრულებენ და რომელნიც

უკვე დაბეჭდილია; უფაში ევაკუაციის დროს, უკრაინის მეცნიერებათა აკადემიისთვის ნათარგმნ 150 ნაშრომის სიას და ასევე ნაშრომებს ნავთობის შესახებ. ყოველივე ეს დიდ დროს წამართმევს, მაგრამ უნდა ვცადო, რომ ჩემი თანატოლის, შჩეპკინა-კუპერლიხის (?) მსგავსად არ მომივიდეს.⁵² ამანათი მივიღე, დიდი მადლობა, ის ჩემს თავისუფალ დროს მრავალფეროვნებას სძენს. ჩვენთან ჭიხურში წყალი (ძაუ-სუარ) აღმოვაჩინე. მინდა ერთი ორი კვირა ვსვა, როგორც ჩვენ, ნინა დურმიშხანის ასულთან ერთად ბორჯომს ვსვამდით. ერთი პირობა ალიოშასთან⁵³ ხერსონში გამგზავრება დავაპირე, მაგრამ დაშინებული ვარ ამ მგზავრობით და სამი გადაჯდომით: მოსკოვი, ხარკოვი, კახოვკა. ჩვენთან აფრიკული სიცხეები დგას, 36-38 გრადუსს აღწევს. ალიოშამ ტექნიკური თარგმანით მიღებული გასამრჯელო – 450 რუბლი, გამომიგზავნა. ჩამოსვლა და აქედან მთელი ჩემი ქონებით წაყვანა სურს, მაგრამ მეშინია რომ ხერსონში მოწყენილობისგან ჩამოვხმები. ნატაშამ სტალინის სტიპენდია მიიღო. პრაქტიკას ხერსონში გადის და იქ 15 სექტემბრამდე იქნება. იქით მიმიწევს გული, მაგრამ ვერ ვბედავ. სონია ავალიშვილმა⁵⁴ დღეს კვლავ 200 რუბლი გამომიგზავნა. ჭერჭერობით ვარსებობ, მხედველობაში ორი გაკვეთილი მაქვს გათვალისწინებული, იმ შემთხვევაში თუ აქ საათობრივი არ გამოვა – მითხრა ერთ დაწესებულებაში ვზრუნავ საამისოდ. ვშიშობ ჩემიანების შესანახი არ გავხდე. მატერიალურად და მორალურად არ მოვებზრდე მათ და მერე წასასვლელიც აღარსად მექნება. ზინა⁵⁵ საბეჭდი მანქანით არ დამეხმარება და სად ვირბინო მე-3 სართულიდან. მივესალმები ორბელიანის (თარგმანს)⁵⁶ და მისი გამოქვეყნების შემდეგ შემიძლია ჩემი გარიტმულის კორექტირება. სიმართლე ზეიმობს! კომპოზიტორ არსლანიშვილმა ხომ მითხრა, რომ ის (ორბელიანი?) მას შემდეგ ვითომდა აღარ ჩანს, რაც მოსკოვში თვითონ (არსლანიშვილმა) ჩაიყვანა. თქვენთანთან ფრთხილად იყავით, – მითხრა მან. და მან (ორბელიანმა?) ამოყვინთა!⁵⁷

(ფონდი I, საქმე, 135, ბ. 42759)

მარიამ პრიტვიცის წერილი ირინა მაქარაშვილისადმი.

წერილი დაუთარიღებელია. ტექსტი, სავარაუდოდ, ნინო ჟურულის გარდაცვალების შემდეგ მეოცე საუკუნის 50-იან წლებში უნდა იყოს დაწერილი (ხელნაწერი, რუსულ ენაზე).

ძვისფასო იროჩკა!

მადლობას გიხდის ვრცელი წერილისათვის! ვხვდები თუ რასაც განიცდიდა შენი სული, როცა მწერდი! ამას მე წინასწარ ვგრძნობდი, შენ ისეთი პიროვნების პირისპირ აღმოჩნდი, როგორც ი....⁵⁸ არის, რომელმაც დაუყოვნებლივ, პირდაპირი შეტევა განახორციელა ჩემზე – განათლებულ მბეჭდავ-მემანქანეს გადაწერის საშუალება არ მისცა. მე ამ მარცხით არ გავნადგურებულვარ, რადგან ყოველივე, ბოლოს და ბოლოს ოთახის ყიდვის გაცრუებული იმედი. რამდენი შრომა გავწიე კარნახზე და კორექტირებაზე და როგორ მიღალატა ნუცუბიძემ⁵⁹ ხელნაწერებს დროულად რომ არ მანვდიდა! როგორ მიღალატა გოგუაძემ⁶⁰, უფრო სწორედ გეგეჭკორმა⁶¹ დროულად მბეჭდავ-მემანქანეს რომ არ ათავისუფლებდა. მე კი დღემდე კორექტირებული ეგზემპლარი (მეოთხე პირი) არ მიმიღია, არადა კვესელავა⁶² ხომ დამპირდა. აქ ჩემთან ერთი გერმანელი იმყოფება, ნამდვილი, განათლებული, რომელსაც შეუძლია ნაშრომის დასრულება. ამიტომ ძალიან გთხოვთ, გამომიგზავნოთ ის (ეგზემპლარი), ამის თაობაზე კვესელავასაც ვწერ. უკეთესის იმედი არ მაქვს და ძველებურად ვმუშაობ. ნელ-ნელა გაკვეთილებით ვიტვირთები, წესრიგში მომყავს ჩემი აღჭურვილობა და მოწყობილობა. ჩემი მომსახურების ხარჯების დაფარვის გარდა, ზედმეტს არაფერს ვხარჯავ, ვიხდი ელექტროენერგიის, წყლის და სხვა უგულებელყოფილ გადასახადებს. მეცნიერთა სახლის და კულტურის ცოდნის გამავრცელებელი საზოგადოების საწევროს. ბედნიერი ვარ, რომ შემინარჩუნდა ჩემი პატარა მაგიდა ბიბლოთეკაში, ასევე ჩემი ძვირფასი კეთილშობილი კლიენტურა-მოწაფეები და გაკვეთილების თუ თარგმნის მსურველები. „ღუმლის საჩხრეკს“-ს (იგ. ბინის მეპატრონე) მოულოდნელად რამოდენიმე დღით ხმა ჩაუვარდა და... წინსწრებით ფული მომთხოვა, 10 აპრილის ჩათვლით. კომპოზიტორებმა 250 რუბლი უკვე გამომიწერეს,

მაგრამ მოღარე უპასპორტოდ დადის, რის გარეშე ბანკიდან ფული ვერ გამოაქვს. ხელფასი ჯერ თვალთაც არ მინახავს, რადგან კათედრამ (სხვა შენობაში იმყოფება) ცხრილები (უწყისები) არ მოამზადა. რა მეშველებოდა ფულს რომ არ ვშოულობდე. გადაეცით საყვარელ ელიჩკა სუმბატოვას⁶³ ჩემი თანაგრძნობა გაბუჩილ-ის (?)⁶⁴ გარდაცვალების გამო. ძვირფასი ადამიანი იყო! ტელეგრამას გავგზავნიდი, რომ არა მარცხი რუსთაველთან დაკავშირებით. ხოლო, ლეონიძეს⁶⁵, მოზდოკიელის⁶⁶ თხოვნით, ტელეგრამით მოკითხვა შევუთვალე! თვით მოზდოკიელს ჯერ არ ვწერ, ცნობები აკსაკოვების⁶⁷ შესახებ ვერ მოვიპოვე, რომელთაც ის მთხოვდა. კუტუბას⁶⁸ ვუგზავნი ლენინის პორტრეტს ალბომისათვის, ხოლო გულსუნდას⁶⁹ ჯერჯერობით მხოლოდ კოცნას. ალიოშამ გული ამიჩუყა – გამომიგზავნა დიდი ზომის პორტრეტი, სადაც ახალგაზრდა სტალინი რუსთაველს კითხულობს. ყველაზე მეტად ისინი მეცოდებიან. აფიქრებთ ჩემი უზრუნველყოფა. ჩვენთან ჯერ ისევ თოვლი დევს, ხანდახან დნება. თბილ ჩექმებს ვხმარობ დეიდა მაშურასთან⁷⁰ ერთად რომ ვიყიდე. ჩემს ყავისფერ პალტოზე ვარიამ⁷¹ მაჩვის საყელო ბუნვის ყელსახვევით ჩაანაცვლა. მასში ამჟამად მცხელა კიდევ. მეტად მოხარული ვარ, რომ სონია ავალიშვილთან⁷² იყავი, გორში ტელეფონით ხმა მიანვდინე, რომ გამოგზავნილი მივიღე და რომ მე ის წამადგა. მთელი ჩემი ეპოპეა საქართველოში გასაოცარ სიზმრად მეჩვენება. მე აქ მეორე ოჯახი შევიძინე. ძვირფას ელენე პავლეს ასულს⁷³ გადაეცით, რომ მისი რჩევა-დარიგებები მახსოვს და ახალი შეხვედრისათვის თავს ვინახავ. მადლობას ვუხდით მას იმ პირველი წერილისთვის, რომელიც საქართველოდან გამგზავრების შემდეგ გამომიგზავნა. ბოდიშს ვუხდით ტოლიას⁷⁴ ჩემი მიზეზით ატეხილი აურზაურის გამო. ხოლო რაც შეეხება კვესელავას და გერმანელ ქალს⁷⁵, ხომ ხედავთ როგორი კრისტალური სინძინდის ადამიანები არიან. ვწუხვარ, რომ ისინი ამგვარ სიტუაციებში ჩავითრიე. გადაეცით ნუცუბიძეს, რომ მე მას ყრილობის წინა დღეს ვურეკავდი, ხოლო თვით ყრილობის დღეს არ შემეძლო, რადგან ცკ მდივნებისადმი მიძღვნას ვწერდი. უთხარით, რომ განსასჯელად ფრანგულ ენაზე მისი ნათარგმნის ჩემეულ ვარიაციებს გამოვეგზავნი, რათა მან საკუთარი აზრი გამოთქვას. რაც გერმანულისთვის არ გაუკეთებია. მანამდე დაე, ზეობდეს რუსთაველი, რომელიც დღესაც კი უიმედო მომავლის შესახებ ჩემს მძიმე ფიქრებს აქარწყლებს. მაგრამ გკოცნით თქვენ ყველას, სულით (და გულით) ვარ თქვენი მადლიერი მ.პ. (მარიამ პრიტვიცი).

(ფონდი I, საქმე, 135, ბ. 42760)

მარიამ პრიტვიცის ტელეგრამა ირინა მაქარაშვილი-კიზირიასადმი (რუსულ ენაზე).

დათარიღებულია 21.11. 1953 წ.

ადრესატი - თბილისი პეროსკაიას 8. კიზირიას

გამგზავნი - უფა, მარია

„(ამ) ხსოვნის დღეს ვიზიარებ საერთო მწუხარებას სამი კრისტალური სულის – დედის⁷⁶ ნიკუშას⁷⁷ ოლიას⁷⁸ გამო“

(ფონდი I, საქმე, 135, ბ. 42763)

მარიამ პრიტვიცის წერილი ირინა მაქარაშვილისადმი.

მარჯვენა მხარეს წერილს აქვს მინაწერი: უფა, 9 აგვ. 1954 წ., (ხელნაწერი, რუსულ ენაზე).

ჩემი საყვარელო, ძვირფასო ირინოჩკა! მივესალმები შენს დაბრუნებას თბილისში. მადლობას გიხდით ღია ბარათისათვის, ველოდები დაპირებულ წერილს და მასთან ერთად რჩევა-დარიგებას, თუ შემდგომ როგორ მოვიქცე. რუსთაველზე გაწეული სამუშაოსათვის კვესელავასთან ერთად მეც ხომ უნდა დავეჯილდოვებინე და ასევე იმისთვისაც, რომ ისარგებლეს ჩემი ნაშრომით, როგორც ბნკარედული თარგმანით. ვინაიდან მასალები

გადასცეს ჰუპერტს, მე არ შემძლია გადმოგცე ყოველივე ის, რაც განვიცადე უცხო ენათა ინსტიტუტის მასწავლებლების და მწერალთა კავშირის წარმომადგენელთა არაკეთილმოსურნე დამოკიდებულებით, რომელნიც მტრულად დამხვდნენ. ტოლიამ⁷⁹ მირჩიოს როგორ მოვიქცე ისე მშვიდათ, რომ სხვების დასაცინი არ გავხდე. ძალიან ვწუხვარ, რომ მწერალთა ყრილობის დროს დაკავებული ვიყავი სამუშაოთი ტრეხომატოზული ინსტიტუტისათვის და თან საკუთარ მხედველობას არ ვზოგავდი. აფრიკული სიცხე იდგა და მე სახლში ვმუშაობდი. სასაცილოა, თვალებს არ ვზოგავდი და გაზეთებს არ ვკითხულობდი⁸⁰. მწერლები კი ფიქრობდნენ, რომ მე ვიცოდი და გაკვირვებულნი იყვნენ, რომ არ მივდი. არადა, იქ გულიაც⁸¹ იყო, „ლიტერატურული გაზეთის“ ერთ-ერთი რედაქტორი. მისი შემოქმედება, თავისი გულრწფელობით ძალიან მომწონს (ნუთუ თვითონ ის არის, ან შვილი, ან მოგვარე ხომ არაა მისი). თავს კარგად ვგრძნობ. მხნედ ვარ, რწმენით ვუყურებ ამ ცხოვრებას, ვმოდრაობ ელენე პავლეს ასულის მსგავსად და მაინც ისევ ისეთი მოუსვენარი ვარ. ყველაფერი კარგად იქნებოდა ბინის მეპატრონეს, ჩემი აქედან მოშორების სურვილი რომ არ ჰქონდეს. გასული ზამთრის განმავლობაში მას თითქმის არ დაუთბია საცხოვრებელი, ეხლა კი კატეგორიულად განმიცხადა, რომ გამყინავს და დასათბობად ჩემთან არავის არ შემოუშვებს. ახალგაზრდები თავისი დამოკიდებულებით, მეტად მანებივრებენ. ვიდრე ჯანმრთელი ვარ ალიოშასთან გადასვლის მეშინია. იქ ხომ არავინ სულიერი არ მეყოლება, ხოლო ახალი ნაცნობების შეძენის უფლებას არ მომცემენ. ჩემი დაბადების დღისთვის ტელეგრამა გამომიგზავნეს, სიტყვებით „გწერთ“, მაგრამ წერილი დღემდე არ ჩანს. ნატაშამ ჩემი დაბადების დღისთვისაც კი არ მომწერა. მოსკოვიდან შემატყობინეს, რომ ის „ლაშქრობაში წავიდა“, ხოლო სად – უცნობია. ყოველივეს გულთან ახლოს მიტანას მე თავი უკვე დავანებე და მხოლოდ იმით ვხარობ, რომ მე ყველაფერი ისევ ისე კარგად მაქვს. ამ დღეებში დავეცი, საფეთქელი დავარტყი და მტრედის კვერცხის ზომის კოპი ამომივიდა. საბედნიეროდ, ყველაფერი კარგად დამთავრდა. უფრო გავმხნევდი კიდევ. ამჟამად სხვა ბინას ვეძებ, მაგრამ ყოველივე ძნელად მოსაგვარებელია. მინდა იყოს ცენტრი, პირველი სართული, წყალი შორი-ახლოს, არაიზოლირებული, მეპატრონეების მიერ დათბუნებული, ინგლისური კეთილმოწყობა, ტელეფონი სადმე ახლოს, საავადმყოფოები შორი-ახლოს. ხოლო ასეთი თუ მოვნახე, ძალიან ძვირი იქნება. მე ხომ ისედაც მთელ პენსიას ვიხდი. მოკითხვა ყველა მეგობარს. სულითა და გულით ვგულშემატკივრობ ნატაშა ლომოურს.⁸² მომწერეთ სიმონიკოს⁸³ გვარი და მისამართი რომ მას მივულოცო.

გკოცნით მაგრად მარია
(ფონდი I, საქმე, 135, ბ. 42761)

მარიამ პრიტვიცის წერილი ირინა მაქარაშვილისადმი. (ხელნაწერი, რუსულ ენაზე).

ადრესატი - ჩრდ. კავკასია, კისლოვოდსკი, სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სანატორიუმში, ოთახი 7. ირინა ილიას-ას კიზირიას.

გამგზავნი - უფა, ბაშკ. ასსრ, ლენინის ქუჩა, სამედიცინო ინსტიტუტის ბიბლოთეკა. პრიტვიცი.

ძვირფასო ირინა! მადლობას გიხდით მეორე ღია ბარათისთვის, ყოველივე ცხადყოფს, რომ კურორტზე ყოფნის დროსაც კი ძველ მეგობრებს არ ივინყებთ. ამჟამად უფა კურორტივითაა. უკვე მესამე თვეა რაც მუდმივად მზიანი ამინდებია და ყველაფერი სიმწვანეშია. მე თქვენ შეკვეთილი წერილი გამოგიგზავნეთ, ამით თქვენი ზედმეტად შეწუხება არ მინდოდა, უბრალოდ, მინდოდა, რომ სრული წარმოდგენა გქონოდათ ჩემს შევიწროებაზე. თბილისში რომ იქნებით ის წერილი სონია მაჭავარიანს⁸⁴ გადაეცით, რათა მან აკადემიაში გაარკვიოს, თუ რა დასკვნა გამომიტანეს. ორთავეს მაგრად გკოცნით, მარია.

მინაწერი: „ბამბის მოყვანის დარგის სანატორიუმში მოიკითხეთ ჩემი დანართიანი წერილები!“

(ფონდი I, საქმე, 135, ბ. 42763)

დანართი №2.

ალიოშას (მარიამ პრიტვიცის ვაჟის) წერილი ირინა მაქარაშვილისადმი (ხელნაწერი, რუსულ ენაზე).

წერილს დასაწყისში მიწერილი აქვს თარიღი: 1949 წლის 16 ოქტომბერი.

ძვირფასო ირა!

მე და ზინა⁸⁵ გულწრფელ და უღრმეს მადლიერებას გამოვთქვამთ ჩვენი ნატაშას⁸⁶ არბოში მიწვევის და მასპინძლობის გამო. მისი აღტაცებით სავსე წერილები და საუბრები არბოს მონახულების შესახებ მოწმობენ იმას, თუ რა უდიდესი სიამოვნება მიიღო შენთან, ელ. პავლეს ასულის⁸⁷ და ანატოლი პავლეს ძის⁸⁸ „შეგნებული“ გაცნობით. მარია ვიქტორის ასულთან⁸⁹ შეხვედრით, არბოში ყოფნით და იქაურების ნახვით.

ექვს გარეშეა, რომ ეს შთაბეჭდილება, როგორც ერთ-ერთი საუკეთესო მოგონება, მის მესხიერებაში სამუდამოდ დარჩება. როგორც თქვენ ხართ, მხოლოდ ისეთ გულწრფელ მეგობრებს შეუძლიათ ამდენი სიამოვნების მინიჭება.

ბოდიშს მოგიხდით, ადრე რომ არ მოგწერეთ. ნატაშა ჩამოვიდა და რამოდენიმე დღეში მოსკოვს გაემგზავრა. გადავწყვიტე, გავიგებდი თუ არა მოსკოვში მისი დაბინავების შესახებ, მაშინვე მოგწერდით. მაგრამ წერილები მაგრად იგვიანებენ! აგერ შენი, 3 ოქტომბერს გამოგზავნილი ღია ბარათი, ჩვენთან 15 ოქტომბერს ჩამოვიდა, თანაც „ავია“-ს მეშვეობით გამოგზავნილი. სხვა წერილებთან დაკავშირებითაც იგივე ხდება. ნატაშამ მოგვწერა „ავია“-ს მეშვეობით გაგზავნაზე ნუ დაიხარჯებით, წერილები ისევე ნელა, ზოზინით მოძრაობენო.

ნატაშამ ბინა სამჯერ გამოიცვალა და, როგორც იქნა, მეგობარ გოგონასთან ერთად კარგად მოეწყო: მყუდრო ოთახში, ყველა პირობებით (კვება, რეცხვა, დალაგება) არც ისე ძვირად - თვეში 550 რუბლი თითოეულისგან.

ინსტიტუტში მეცადინეობს და ძალიან ბევრს ხაზავს, მაგრამ ფიზკულტურასაც არ ივიწყებს. ინსტიტუტში პირველი ადგილი დაიკავა ცურვაში, შუბისა და დისკოს ტყორცნაში, მეორე - ბადროს ტყორცნაში. ძალიან უნდა ზამთარში ციგურებით სრიალი, მხნედაა განწყობილი, მაგრამ როგორც ჩანს, ტექნიკური სპეციალობა მაინც და მაინც არ მოსწონს და, შესაძლებელია, ინსტიტუტი გამოიცვალოს.

ვიდრე დაბინავდებოდა საყოფაცხოვრებო საკითხების გაძღოლა ძალიან უჭირდა. ბევრი დრო მისდიოდა. ამჟამად კი შეუმსუბუქდა და, ვფიქრობ, თვითონ მალევე მოგწერთ. ნატაშას ეგონა, რომ მოსკოვში მარია ვიქტორის ასულს⁹⁰ შეხვდებოდა და ჩვენ ძალიან გაგვიკვირდა, როდესაც თქვენი ღია ბარათიდან შევითქვეთ, რომ ის ჯერ კიდევ თბილისშია და მისი წარმატებებით მოხარული დავრჩით. მარიამის მრავალწლიანმა გულმოდგინე და შეუპოვარმა შრომამ, როგორც იქნა, მატერიალური შედეგი გამოიღო. რას გაიხარებდა ნინა დურმიშხანის ასული!

როგორ მიდის ენებთან⁹¹ დაკავშირებული შენი საქმეები? (აღნიშნულის თაობაზე) არასოდეს არ მოგიწერია. ის, რაც ადრე ვიცოდი, მეც ნელ-ნელა მაგინყდება.

ჩვენ ისევ ისე, ყოველდღიურ შრომაში ვართ, რითაც ჩვენსა და ნატაშას ცხოვრებას ვუზრუნველფიცოფთ. მეგობრები არ გვყავს, იმის გამო, რომ ქალაქის განაპირას ვცხოვრობთ, კინოში ან თეატრში წასასვლელად ადრე გამოსვლა გვინევს.

სამაგიეროთ ჯანმრთელნი ვართ, მხნედ ვართ, ვართ მხიარულნი, მეგობრულნი, დანაყრებულნი, ნატაშას ზრდასა და განვითარებას შევხარით და მისი მომავლით ვცხოვრობთ.

მან ყველა თქვენგანი გულწრფელად შეიყვარა და წერილებში თქვენს ამბავს კითხულობს. ახლახან კი არბოელი გოგონებისგან წერილი მიიღო.

მომწერე ხოლმე ძვირფასო იროჩკა და მეც შევეცდები გამოვსწორდე და უფრო რეგულარულად გიპასუხო. მომიკითხე ელენა პავლეს ასული და ანატოლი პავლეს ძე, ნასტენკა⁹² და თუ ჯერ ისევ თქვენთანაა, დამიკოცნე მარია ვიქტორის ასული და ეს წერილი წაუკითხე.

მაგრად, მაგრად გკოცნი და გულითად მადლობას გიხდის, ალიოშა.

P.S კარგი იქნება თუ მედალს⁹³ ფასიან ამანათში ჩადებთ და ისე გამოგზავნით.

(ფონდი I, საქმე 135, ბ. 42763)

შენიშვნები

- 1 როგორც მივუთითებდით, იგი 1893-1894 წლებში დრეზდენის ქალთა პირველ გიმნაზიაში სწავლობდა. პრიტვიცს წინაპრებიც გერმანელები ჰყავდა (ხოტივარი-იუნგერი 2014).
- 2 იგულისხმება ცნობილი ქართველი ფილოსოფოსი აკად. შ. ნუცუბიძე (1888-1969).
- 3 იგულისხმება საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი, აკად. ნ. მუსხელიშვილი (1891-1976).
- 4 იგულისხმება აკად. ს. ჯანაშია (1900-1947).
- 5 იგულისხმება მარიამ პრიტვიცის ვაჟი.
- 6 მარიამ პრიტვიცის ვაჟის ალიოშას მეუღლე.
- 7 იგულისხმება მარიამ პრიტვიცის შვილიშვილი.
- 8 რუსულ ტექსტში ასე წერია, შესაძლებელია, მარიამ პრიტვიცი ძველი სტილით ახალ წელს გულისხმობდა.
- 9 იგულისხმება ნინოს ქალიშვილი - ირინა მაქარაშვილი.
- 10 იგულისხმება საფრანგეთში მცხოვრები ნინო ჟურულის უმცროსი ვაჟი მიხეილ მაქარაშვილი.
- 11 წერილი, სავარაუდოდ, 1947-1948 წლებშია დაწერილი, რადგან საუბარია აკად. ს. ჯანაშიას სახელის უკვდავყოფაზე. ს. ჯანაშია 1947 წელს გარდაიცვალა, ხოლო ნ. ჟურული, აღნიშნული წერილის ადრესატი, 1948 წელს.
- 12 იგულისხმება მარიამ პრიტვიცის შვილიშვილი.
- 13 1940-1947 წლებში უფაში მარიამ პრიტვიცის მიერ გერმანულ ენაზე გადათარგმნილი „ვეფხისტყაოსანი“ საზოგადოებისთვის უცნობი იყო. იგი თითქმის ექვსი ათეული წელი ინახებოდა საწერი მაგიდის უჭრაში, ვიდრე გერმანელმა მეცნიერმა შტეფი ხოტივარი-იუნგერმა არ მიაკვლია აკად. ელგუჯა ხინთიბიძის დახმარებით (ხოტივარი-იუნგერი 2014). „ვეფხისტყაოსნის“ მარიამ პრიტვიცისეული თარგმანი საქართველოში სამეცნიერო წინასიტყვაობით (ქართული, რუსული, გერმანული) გამოიცა (ხოტივარი-იუნგერი 2005).
- 14 ირინა მაქარაშვილს ს. ჯანაშიას მეუღლესთან – მართა მაჩაბელთან დიდი ხნის მეგობრობა ჰქონდა. მათ ერთად დაამთავრეს წმინდა ნინოს სახელობის ქალთა გიმნაზია. ირინა მაქარაშვილს ჯანაშიებთან ნათელ-მორწმუნობაც აკავშირებდა. ის ს. ჯანაშიას და მ. მაჩაბლის ვაჟის - ლაშა ჯანაშიას ნათელია იყო. აღნიშნული ინფორმაცია მოგვანოდა რუსუდან ჯანაშიას რძალმა ქალბატონმა თამარ გუჯაბიძემ, რისთვისაც გულწრფელ მადლობას მოვახსენებთ.
- 15 დოკუმენტში უზუსტობაა. გენერალ ილია მაქარაშვილის გარდაცვალების თარიღი, როგორც მისი ეპიტაფიიდან ირკვევა, მითითებული 1917 წლის ნაცვლად არის 1912 წელი.
- 16 დოკუმენტში, რომელიც 1927 წლით არის დათარიღებული, მითითებულია მიწის რეფორმის თარიღი 1921-1928 წ.წ., რაც, ცხადია, უზუსტობაა.
- 17 იგულისხმება საქართველოს პირველი რესპუბლიკის ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის მინისტრი გიორგი ჟურული.
- 18 ვერ იკითხება.
- 19 გაურკვეველია.
- 20 ვერ იკითხება.
- 21 ვერ იკითხება, გაურკვეველია რას გულისხმობს.
- 22 არ იკითხება.
- 23 წერილის ავტორი არ აკონკრეტებს ჩამოთვლილ პიროვნებებს.
- 24 ვერ იკითხება.
- 25 ვერ იკითხება.
- 26 ვერ იკითხება.
- 27 ვერ იკითხება.
- 28 ვერ იკითხება.
- 29 იგულისხმება ირინას მეუღლე ანატოლი კიზირია.
- 30 ტექსტის ნაწილი ვერ იკითხება. საუბარია სამშენებლო სამუშაოებზე. მშენებლობის ატრიბუტებზე და მათ ღირებულებაზე.
- 31 პატარა ლიახვის ხეობაში, არბოს მეზობლად არსებული სოფელი.

- 32 იგულისხმება ირინა მაქარაშვილის მეუღლის ანატოლი კიზირიას და ელენე პავლეს ასული კიზირია.
- 33 რუსეთის ფედერაციის ახლანდელი ქალაქი სამარა.
- 34 იგულისხმება აკად. ს. ჯანაშია (1900-1947).
- 35 იგულისხმება აკად. ნ. მუსხელიშვილი (1891-1976).
- 36 იგულისხმება კომუნისტი პოლიტიკოსი, სტალინთან დაახლოვებული ალექსანდრე პოსკრებიშევი (1891-1965), რომელიც ბაშკირეთის ავტონომიური რესპუბლიკის წარმომადგენელი დეპუტატი იყო უმაღლეს საბჭოში.
- 37 რუსულ ტექსტში ბუნდოვნად წერია, უნდა ვივარაუდოთ, რომ მარიამ პრიტვიცს სტალინისადმი ლექსი ჰქონდა მიძღვნილი და ალექსანდრე პოსკრებიშევი მას სწორედ ამ ლექსით იცნობდა.
- 38 იგულისხმება საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცკ. კომიტეტის პირველი მდივანი ა. მგელაძე (1910-1980).
- 39 იგულისხმება მარიამ პრიტვიცის მიერ გერმანულ ენაზე შესრულებული „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმანი.
- 40 იგულისხმება ავსტრიელი მეცნიერი, მთარგმნელი და პოეტი ჰუგო ჰუბერტი (1902-1982), რომელმაც გერმანულ ენაზე თარგმნა „ვეფხისტყაოსანი“ (ქსე 1987: 697).
- 41 გულისხმობს ქართველ მეცნიერებს.
- 42 გულისხმობს ანატოლი კიზირიას დას – ელენეს.
- 43 ვერ დავადგინეთ.
- 44 გულისხმობს შვილს.
- 45 ვერ დავადგინეთ.
- 46 გულისხმობს „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმანს.
- 47 სავარაუდოდ, თარგმნის დასრულებას გულისხმობს.
- 48 გულისხმობს თავის შვილიშვილს.
- 49 არ იკითხება.
- 50 გულისხმობს მის მიერ გერმანულ ენაზე შესრულებულ გამოუქვეყნებელ თარგმანს.
- 51 გულისხმობს თავის გადათარგმნილ მუსიკალურ ნაწარმოებებს.
- 52 ვერ დავადგინეთ.
- 53 იგულისხმება მარიამ პრიტვიცის შვილი.
- 54 ვერ დავადგინეთ.
- 55 გულისხმობს რძალს.
- 56 გაურკვეველია რას გულისხმობს.
- 57 აქ წერილი წყდება, აზრი დამთავრებული არ არის.
- 58 ვერ იკითხება, გაურკვეველია ვის გულისხმობს.
- 59 იგულისხმება აკად. შ. ნუცუბიძე (1888-1969).
- 60 ვერ დავადგინეთ.
- 61 ვერ დავადგინეთ.
- 62 იგულისხმება ცნობილი ქართველი ლიტერატურათმცოდნე, მწერალი და მთარგმნელი მ. კვესელაძე (1913-1981).
- 63 საქართველოს ეროვნულ ბიბლიოთეკაში დაცულია ელენე ბუჭყიაშვილი-სუმბათაშვილის ფოტო, თუმცა დამატებითი ინფორმაცია ვერ მოვიპოვეთ. https://dspace.nplg.gov.ge/handle/1234/3941/browse?type=owner&sort_by=1&order=ASC&rpp=20&etal=-1&value=ნატო+ფირცხალავა&offset=200 (ნანახია: 16.08.2023)
- 64 გაურკვეველია, ვინ იგულისხმება.
- 65 სავარაუდოდ, გულისხმობს პოეტ-აკადემიკოს გ. ლეონიძეს (1899-1966).
- 66 გაურკვეველია ვის გულისხმობს.
- 67 გაურკვეველია ვის გულისხმობს.
- 68 გაურკვეველია ვინ იგულისხმება.
- 69 გაურკვეველია ვის გულისხმობს.
- 70 აღნიშნულ პიროვნებას იხსენიებს ასევე თავის წერილებში დურმიშხან გიორგის ძე ჟურული. თუმცა დამატებითი ინფორმაცია ვერ მოვიპოვეთ.

- 71 გაურკვეველია ვის გულისხმობს.
 72 ვერ დავადგინეთ.
 73 იგულისხმება ანატოლი კიზირიას და.
 74 გულისხმობს ანატოლი კიზირიას.
 75 ვერ დავადგინეთ ვის გულისხმობს.
 76 იგულისხმება ნინო დურმიშხანის ასული ჟურული.
 77 იგულისხმება ირინა მაქარაშვილის ძმა – 1917 წელს შამქორში დაღუპული ნიკუშა მაქარაშვილი.
 78 ვერ დავადგინეთ.
 79 იგულისხმება ირინა მაქარაშვილი მეუღლე ანატოლი კიზირია.
 80 აქ აზრი გაუმართავია.
 81 სავარაუდოდ, იგულისხმება ცნობილი აფხაზი პოეტი, „ვეფხისტყაოსნის“ აფხაზურად მთარგმნელი დიმიტრი გულია (1874-1960).
 82 ვერ დავადგინეთ.
 83 ვერ დავადგინეთ
 84 ვერ დავადგინეთ. მოიძებნა მხოლოდ 1866 წელს საჩხერის „უჩასტკის ნაჩალნიკის“ სამსონ მაჭავარიანის ქალიშვილი (საქართველოს პროსოპოგრაფია; <https://dspace.nplg.gov.ge/handle/1234/26643> (ნანახია: 19.09.2023)).
 85 ალიოშა მაქარაშვილის მეუღლე.
 86 გულისხმობს თავის შვილს.
 87 იგულისხმება ანატოლი კიზირიას და ელენე პავლეს ასული კიზირია.
 88 იგულისხმება ირინა მაქარაშვილის მეუღლე ანატოლი კიზირია.
 89 იგულისხმება „ვეფხისტყაოსნის“ გერმანულ ენაზე მთარგმნელი მარიამ პრიტვიცი.
 90 იგულისხმება მარიამ პრიტვიცი.
 91 იგულისხმება უცხო ენების შესწავლა.
 92 ვერ დავადგინეთ.
 93 უცნობია რა მედალზეა საუბარი.

დამოწმებანი

- თევდორაძე 2010:** ც. თევდორაძე. ზოგიერთი საარქივო მასალა მაქარაშვილ-ჟურულების ოჯახის შესახებ. *დიგეხაგუხა და ხედვნება*. №10.
- ნაცვლიშვილი 1992:** პ. ნაცვლიშვილი. მაქარაშვილები: არბო, პარიზი, ლიმა... არბო. *სამშობრო*. მაისი.
- საქართველოს პროსოპოგრაფია:** სამსონ მაჭავარიანი. ვებგვერდი: <https://prosopography.iliauni.edu.ge/persons/33046-samson-machavariani>
- ფონდი I:** საქართველოს ხელოვნების სასახლე-კულტურის ისტორიის მუზეუმი, ფონდი, I, საქმე 135, ბ. 4276; 42756; 42757; 42758; 42759; 42760; 42763; 42761; 42763; 427563.
- ფონდი №2:** საქართველოს ეროვნული არქივის ტერიტორიული ორგანო. გორის რაიონული არქივი. ფონდი №2, ანაწერი №1, საქმე № 495, ფურც. 16.
- ფონდი №4** საქართველოს ეროვნული არქივის ტერიტორიული ორგანო. გორის რაიონული არქივი. ფონდი №4, ანაწერი №1, საქმე №135, ფურც. 23.
- ქსე 1987:** *ქაჩთუღი საბჭოთა ენციკლოპედია*, ტ., 11, თბილისი.
- ხოტივარი-იუნგერი 2005:** Ш. Хотивари-Юнгер, Предисловие: *Shota Rustaveli, Der Ritter im Tigerfell* (translated by Marie Pritwitz), Tbilisi-Berlin.
- ხოტივარი-იუნგერი 2014:** შ. ხოტივარი-იუნგერი. რუსთაველის თხზულების დღეისათვის არსებული გერმანული თარგმანები. *ქაჩთველოლოგი*, №5. ვებგვერდი: <http://kartvelologi.tsu.ge/public/ge/archive/8/1> (ნანახია: 23.09.2023).
- ჯანაშია 2003:** რ. ჯანაშია. არდავინწყება მოყვრისა. *ბუჩკი ეხოვნებისა*. №5-6.

THE UNKNOWN LETTERS OF MARIE PRITTWITZ TO THE MAKARASHVILI FAMILY

Giorgi Sosiashvili

Gori State University.
giorgisosiashvili@gmail.com

The translator of “The Knight in the Panther’s Skin” into German, Marie Prittwitz (née Huber) had the close relationship with the family of the Minister of Finance and Trade and Industry of the First Republic of Georgia, Giorgi Zhuruli. Marie was born on July 2nd, 1876 in the city of Chisinau, Bessarabia governorate. She graduated from the 8th grade of St. Mary’s General Gymnasium in Odessa. She then studied at the Women’s First Lyceum in Dresden, majoring in mathematics and geography. M. Prittwitz received a wide humanitarian and technical education, which was facilitated by the innate talent for mastering foreign languages. She spoke several languages, including: French, Italian, Romanian, Latin, Polish, Russian, German, English. M. Prittwitz started her scientific work in 1918, and literary work in 1894. M. Prittwitz often visited the family of Nino Zhuruli in Tbilisi, as well as in Arbo. It was during her stay in Arbo that Nino Zhuruli advised Marie to translate “The Knight in the Panther’s Skin” into German. Marie Prittwitz maintained her friendly relationship with Nino Zhuruli after leaving Georgia. She sent a number of letters to her Georgian friend, where she warmly reminisces the episodes of her visits, especially the days spent in the native village of Nino Zhuruli – Arbo. As we mentioned, Marie Prittwitz was inspired by Nino Zhuruli to translate “The Knight in the Panther’s Skin” into German. The Georgian Academy of Sciences was also interested in retelling the immortal poem of Shota Rustaveli in German, although communication between Marie Prittwitz and Georgian scholars was hampered. Prittwitz’s honorarium was delayed. It turns out that Nino Zhuruli had close relations with Georgian scientists Sh. Nutsubidze and S. Janashia, and the Moldovan translator asked her Georgian friend to encourage the relations with representatives of the Georgian Academy of Sciences. The friendship between Marie Prittwitz and Nino Zhuruli continued, evident in several cards of the German translator of “The Knight in the Panther’s Skin”.

Marie Prittwitz, living in Ufa, continued her translation work, and her translated literary texts were published in various literary periodicals. From time to time, she sent published translations to her friend Nino Zhuruli in Georgia.

After the death of Nino Zhuruli, Marie Prittwitz continued a close relationship with Nino’s daughter – Irina Makarashvili and her husband Anatoli Kiziria. This friendship originated from the relationship between Marie and Nino.